

PRZESTRZENNE ROZMIESZCZENIE BUDYNKÓW WYŻSZYCH UCZELNI

ROLA WYŻSZYCH UCZELNI I LOKALIZACJA ICH OBIEKTÓW W UKŁADZIE MIAST

Elżbieta Czekiel-Świtalska

dr inż. arch.

Politechnika Szczecińska

Wydział Budownictwa i Architektury

Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego

Zakład Urbanistyki, Planowania Regionalnego i Zarządzania

STRESZCZENIE

Wyższe uczelnie pełnią wiodącą rolę w wielu dziedzinach, w skali zarówno lokalnej, krajowej jak i międzynarodowej. Koncentrują one dużą liczbę wykwalifikowanych kadr z wyższym wykształceniem oraz studentów, którzy w swoich dziedzinach są ekspertami. Wpływa to na innowacyjny rozwój przede wszystkim społeczności lokalnej oraz życia kulturalnego i gospodarczego.

Rozwój wolniejszy i szybszy wyższych uczelni, bez jego planowania oraz warunki finansowe, doprowadził często do chaotycznego rozmieszczenia poszczególnych ich obiektów.

Rozbite przestrzenie są nie tylko całe uczelnie, ale również poszczególne wydziały, a nawet kierunki. Spowodowane jest to w dużej mierze przez brak funduszy oraz koncepcji ich rozwoju. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, plany miejscowe nie przewidują w swoich ustaleniach perspektyw rozwoju dla nich.

Przykładem skoncentrowanej na jednym obszarze uczelni jest Universidad Politecnica de Valencia w Hiszpanii.

ABSTRACT:

The high schools play an important role in many aspects of our lives, both in the local, national and international scale. The universities concentrate the highest number of well-qualified labour and educated students - experts in their fields. It influences the innovatory development of the local societies and cultural, economic development.

The unbalanced and deprived of planning development of the high schools together with their different financial conditions has brought to the chaotic localization and arrangement of their particular faculty buildings.

The separated buildings dispersed among cities bring about an impression of spatial disorder. It is mainly caused by the lack of funds for the planned development and lack of spatial development concepts as well. The local development strategies do not include any perspectives for evolution of the high schools.

The example of concentrated on one area high-schools complex is The Universidad Politecnica de Valencia in Spain.

1. WPROWADZENIE

Forma może zaistnieć w konkretnej przestrzeni. Wybór jej pod daną funkcję jest nie mniej ważny jak jej zainwestowanie. Gdzie i jak powinny rozwijać się wyższe uczelnie, to problem bardzo istotny. W miastach gdzie występuje dużo szkół wyższych rozmieszczenie przestrzenne ich obiektów jest bardzo istotne dla ich funkcjonowania, współpracy z różnymi jednostkami i integracją z lokalną społecznością.

Wyższe uczelnie odgrywają kluczową rolę w wielu dziedzinach, w skali zarówno lokalnej, krajowej, jak i międzynarodowej. Koncentrują największą liczbę wykwalifikowanych kadr z wyższym wykształceniem oraz studentów, którzy w swoich dziedzinach są ekspertami. Wpływa to na innowacyjny rozwój gospodarczy, życia kulturalnego i społeczności lokalnej.

Fot 1. III Festiwal Sztuki w Szczecinie. Wystawa rzeźby studentów kierunku Architektura i Urbanistyka PS. Źródło: autorki

Jest wiele aspektów współistnienia uczelni w życiu społeczeństwa:

1. Kształcenie specjalistów w określonych dziedzinach.
2. Edukacja dzieci i młodzieży szkół średnich, gimnazjalnych i podstawowych.
3. Podwyższanie kwalifikacji:
 - osób ze średnim wykształceniem,
 - osób z wyższym wykształceniem.
4. Współpraca z jednostkami samorządowymi i rządowymi:
 - szkolenia,

- doradztwo, ekspertyzy,
 - wspólne przedsięwzięcia.
5. Kooperacja międzynarodowa
- wymiana doświadczeń,

Fot. 2. Zajęcia projektowe, studentów PS. Źródło: autorki

w poszczególnych uczelniach i może nie zawsze jest na najwyższym poziomie, jednak obserwując, jak sobie radzą absolwenci w wykonywaniu zawodu, również w krajach europejskich i nie tylko, można powiedzieć, że ich wykształcenie jest na wysokim poziomie. Istotne jest jednak pytanie, czy kształcimy odpowiednią liczbę fachowców w danej dziedzinie. Nikt nie prowadzi badań, które odpowiedzą, w jakich zawodach jest nadmiar fachowców, a w jakich jest ich za mało. Analizy to jedno zagadnienie, ale znacznie trudniejsze, w naszym systemie i strukturze uczelni wyższych, jest dostosowanie się do wymogów rynku.

Fot. 3. Teren położony w bezpośrednim sąsiedztwie Szczecina Źródło: autorki.

Fot. 4. Odra – środowisko odzyskane, dla ludzi i zwierząt Źródło: autorki.

Oczywiście nie chodzi o zamknięcie kierunków, dla których okazałoby się, że specjalistów z tej dziedziny nie potrzeba albo zapotrzebowanie na nich jest bardzo małe. Bardziej istotne jest zwiększanie miejsc na kierunkach, po których absolwentów brakuje. Również ważna byłaby informacja dla kandydatów na poszczególne kierunki o tym, jak wygląda zapotrzebowanie na rynku pracy dla specjalistów z określonej dyscypliny zawodowej.

W naszym kraju nie przystosowuje się ilości studentów kształconych na poszczególnych kierunkach studiów do zapotrzebowania rynku na specjalistów z wyższym wykształceniem z danej dziedziny na poziomie regionalnym i krajowym. Uczelnie są pod tym względem mało mobilne, wynika to z ograniczeń finansowych, kadrowych, organizacyjnych i prawnych, a często też lokalowych (fot. 2, przedstawia

- wspólne programy naukowe, gospodarcze.
6. Współdziałanie z biznesem,.
- wprowadzanie nowych technologii,
 - stypendia dla uzdolnionych studentów,
 - miejsca pracy dla absolwentów.
7. Szerzenie kultury, szeroko rozumianej (na fot. 1 pokazana jest wystawa prac studentów architektury i urbanistyki PS – dostępna dla wszystkich zainteresowanych).

Kształcenie specjalistów w Polsce, różni się między sobą

salę, w której odbywają się również wykłady, chociaż jest przystosowana tylko do zajęć ćwiczeniowych). Narzucenie przez ministerstwo stosunku liczby studentów na danym kierunku studiów do ilości pracowników naukowych stanowiących minimum kadrowe¹, również ogranicza limity przyjęć.

W gospodarce rynkowej oraz przy szybkim rozwoju gospodarczym i szybko zachodzących zmianach, istnieje ustawiczna potrzeba podwyższania kwalifikacji. Wyższe uczelnie prowadzą w różnych specjalnościach kursy, studia podyplomowe, szkolenia, które rozszerzają wiedzę lub uczą nowych dziedzin. Dzięki wejściu Polski do Unii Europejskiej, ww. możliwości w dużej mierze się zwiększyły. Fundusze europejskie w dużym stopniu dają szansę finansowania takich działań. Jednym z nich jest „Kapitał Ludzki”, który przede wszystkim kładzie nacisk na szeroko rozumiane kształcenie w różnych formach i jest skierowane do wielu grup społecznych. W większości tzw. starych krajach Unii Europejskiej, fundusze tego typu zużytkowane są prawie w 100%, jak np. w Niemczech. My dopiero uczymy się, jak je wykorzystać, dzięki czemu można zwiększać poziom szeroko rozumianej edukacji.

Zaangażowanie uczelni w szerokie wykształcenie społeczeństwa w podnoszenie poziomu edukacji, prowadzi nie tylko do podwyższenia kwalifikacji zawodowych, ale też do większej świadomości społecznej, co m.in. wpływa na wzrost aktywności społe-

Fot. 5. Szczecin – Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego PS. Warsztaty rzeźbiarskie dla wszystkich chętnych (zainteresowanie było przede wszystkim przez uczniów szkół średnich), w ramach VIII Zachodniopomorskiego Festiwalu Nauki. Źródło – autorki.

¹ § 11 ROZPORZĄDZENIA MINISTRA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO określa: Stosunek liczby nauczycieli akademickich, stanowiących minimum kadrowe dla danego kierunku studiów i posiadających odpowiedni stopień naukowy, do liczby studentów na tym kierunku, który nie może być mniejszy niż podano w rozporządzeniu.

czeństwa. Prowadzi to w rezultacie do bardziej zrównoważonego rozwoju kraju. Wykształcenie, w szczególności młodych (dzieci i młodzież) ludzi w zakresie architektonicznym wpływa na większą wrażliwość, na jakość przestrzeni. Prowadzi to do właściwego odbioru i użytkowania środowiska naturalnego oraz zurbanizowanego (fot 3 i 4 pokazują przywrócone naturze miejsc, które były zdewastowane, a wody

Fot. 6. Fragment obszaru powojkowego przekazanego wyższym uczelniom, mieszczącego się przy ul. Żołnierskiej w Szczecinie. Źródło: autorki

rzeki zanieczyszczone). Uświadomienie wartości przestrzeni, w której człowiek żyje, prowadzi do harmonijnego jej rozwoju zarówno obszarów zabudowanych, jak

Fot. 7. Universidad Politecnica de Valencia w Hiszpanii. Źródło: fotografia – Alicja Świtalska i przyrody. Chroni to środowisko naturalne przed zniszczeniem.

Integracja uczelni wyższych ze społecznością lokalną odbywa się w Szczecinie między innymi na ZACHODNIOPOMORSKIM FESTIWALU NAUKI. W tym roku również przygotowane zostały różnego rodzaju zajęcia, wykłady, wycieczki i imprezy towarzyszące, które cieszyły się dużym zainteresowaniem wielu osób, a w szczególności młodzieży ze szkół średnich (fot. 5. przedstawia jedno z zajęć przygotowanych przez Politechnikę Szczecińską, kierunek architektura i urbanistyka).

2. WSPÓLPRACA Z JEDNOSTKAMI SAMORZĄDOWYMI I RZĄDOWYMI

Istnieje niewątpliwa potrzeba współpracy uczelni wyższych z jednostkami samorządowymi i rządowymi. Wiele ekspertyz, wykładni prawnych, analiz dla tych jednostek

Fot. 8. Universidad Politecnica de Valencia w Hiszpanii. Źródło: fotografia – Alicja Świtalska

wykonują pracownicy szkół wyższych. Uczelnie, a w szczególności jednostki samorządowe, ale i rządowe organizują kursy, spotkania, konferencje tematyczne, pokazy nowych projektów i inne formy wymiany wiedzy, poglądów na określone tematy. Istotne jest m.in. dla radnych zapoznanie się z problemami, o których będą decydować. Decyzje takie wpływają na rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych, przeznaczonych na urbanizację, postęp gospodarczy, społeczny itd. Wiele z tych decyzji ma ogromne znaczenie dla określonego obszaru, a osoby wybrane na radnych nie są przecież specjalistami we wszystkich dziedzinach życia. Współpraca ta umożliwia poznanie prawne i praktyczne oraz skutki podejmowanych decyzji, właśnie przez wymianę poglądów w różnych formach. Inna kooperacja to kształcenie osób, które w przyszłości będą pracowały w jednostkach samorządowych i rządowych lub współpracowały z nimi, a to może odbywać się zarówno przez kształcenie na uczelni, jak i np. umożliwienie praktyk studenckich w urzędach.

Politechnika Szczecińska - kierunek Architektura i Urbanistyka od kilku lat regularnie współpracuje w wielu zagadnieniach z urzędem wojewódzkim w Szczecinie. Przykładem takiej kooperacji była zorganizowana prezentacja wirtualnego Szczecina w budynku UW, pokazu przygotowanego przez pracowników Instytutu Architektury i Planowania Przestrzennego PS. Prezentacja spotkała się z szerokim zainteresowaniem społecznym, a przedstawiony model Szczecina w formie cyfrowej, przedstawiał wpływ zabudowy wysokiej na przestrzeń zurbanizowaną miasta. Z drugiej strony współpraca na poziomie władz lokalnych, samorządowych ze szkołami wyższymi jest bardzo ograniczona. W bardzo niewielu przypadkach samorządowcy zwracają się o opinie, czy inną formę pomocy do specjalistów z uczelni. Może wynika to z tego, że w Polsce wiele osób uważa, że każdy jest „leka-

rzem” i „architektem” i na wszystkim się znają. Jakkolwiek samorządy, nawet jeśli zwracają się o np. recenzję jakiegoś opracowania, projektu, to uważają, że powinno ono być wykonane bez gratyfikacji. Dlatego pracownicy uczelni niechętnie zgadzają się na taką opinię czy recenzję, chociażby ze względu na dużą czasochłonność.

2. WSPÓŁPRACA NA RZECZ ROZWOJU GOSPODARCZEGO

Współpraca wyższych uczelni z sektorem gospodarczym coraz bardziej się umacnia i rozwija. Obecnie nowe technologie i osiągnięcia w dziedzinie rozwoju gospodarczego coraz częściej opierają się na ścisłej kooperacji uczelni i sektora produkcyjnego, który jest w wielu przypadkach wspomagany finansowo przez fundusze UE. Przykładem takiego współdziałania mogą być prace prowadzone od wielu lat na Politechnice Szczezińskiej, a obecnie również w ramach Zachodniopomorskiego Centrum Zaawansowanych Technologii, z Pomorską Akademią Medyczną, Akademią Rolniczą oraz innymi zakładami, nad wytwarzaniem sztucznych elementów ludzkiego ciała. Nowy materiał polimerowy może być stosowany do wytwarzania takich elementów, jak protezy ścięgien, piersi lub serca. Projekt jest finansowany przez Fundusz Unii Europejskiej oraz publiczne środki krajowe w ramach *Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw*.

Wiele nowych technologii i postęp w rozwoju gospodarczym mają swoje korzenie w pracach badawczych wyższych uczelni, a przykłady podobne do ww. można mno-

Fot. 9. Universitat Politecnica de Valencia. Źródło: autorki

żyć.

Jednak żeby prace takie były możliwe, potrzebne są na to fundusze, dlatego uczymy się je zdobywać, m.in. z Unii Europejskiej.

Działalność wyższych uczelni prowadzi do rozwoju gospodarczego, ale również pracodawcy, nawiązując kontakt, szukając osób do pracy i coraz częściej oferują studentom stypendia, dzięki którym młody człowiek łatwiej może skończyć studia

3. Rozmieszczenie obiektów wyższych uczelni w układzie przestrzennym miast

Opisana powyżej praca i współpraca wyższych uczelni z różnymi dziedzinami życia gospodarczego, kulturalnego, społecznego nasuwa pytanie, czy w tej sytuacji usytuowanie obiektów szkół wyższych w przestrzeni zurbanizowanej nie jest bez znaczenia.

Ponieważ w praktyce uczelnie współdziałają i uruchamiają kooperacje z wieloma jednostkami i społeczeństwem, nie bez znaczenia jest usytuowanie ich siedzib w strukturze miasta. Położenie poszczególnych obiektów powinno przede wszystkim

umożliwiać dostępność, przez dobre skomunikowanie (komunikacja piesza, kołowa, zbiorowa).

Rozwój wolniejszy i szybszy wyższych uczelni, bez planowania jego oraz warunki finansowe poszczególnych uczelni, często doprowadziły do chaotycznego rozmieszczenia poszczególnych ich obiektów. W niewielu miastach występuje koncentracja wyższej uczelni, z pełnym zapleczem mieszkaniowym, usługowym, kulturalnym, rozrywkowym.

Rozbite przestrzenie są nie tylko całe uczelnie, ale również poszczególne wydziały, a nawet kierunki. Spowodowane jest to w dużej mierze brakiem funduszy na planowy ich rozwój, ale również brakiem koncepcji ich rozrostu. Studium uwarunkowań

Fot. 10. Uniwersytat Politecnica de Valencia. Źródło: fotografia – Alicja Świtalska.

i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i plany miejscowe nie przewidują w swoich ustaleniach perspektyw rozmieszczenia poszczególnych uczelni, w swoich ustaleniach zapisują tylko stan istniejący.

Dekoncentracja obiektów jednej uczelni nie sprzyja dobrej organizacji pracy w danej jednostce i współpracy z innymi instytucjami. Co prawda w tym względzie istnieją różne poglądy, niektórzy uważają, że skupienie na jednym obszarze, to nieprzyjazny moloch. Przykładem dobrze działającej uczelni, w całości skoncentrowanej w jednym miejscu, jest Uniwersytat Politecnica de Valencia w Hiszpanii. Uczelnia skupiona na jednym obszarze, gdzie mieszczą się budynki wszystkich kierunków. Studenci mający zajęcia w różnych budynkach mogą przemieszczać się pieszo, samochodem lub podjechać metrem czy autobusem. Przy terenie Uniwersytetu przebiega linia metra, której 2 przystanki są usytuowane bezpośrednio przy szkole. Obszar ten jest tak duży, że rozwój nowej zabudowy jest całkowicie możliwy. Cały czas trwa budowa nowych obiektów. Każdy kierunek ma swoje budynki o różnorodnej architekturze. Mimo różnorodnej formy zabudowy istnieje tu swoisty ład przestrzenny. Na całym obszarze znaj-

duje się dużo zieleni i elementów małej architektury. Poszczególne kierunki wyposażone są w sale do prowadzenia zajęć o wysokim, a często najwyższym standardzie wyposażenia. Wspaniale wyposażone laboratoria, umożliwiają nie tylko nauczanie, ale również prowadzenie badań na najwyższym poziomie. Istniejący czterokondygnacyjny obiekt biblioteki mieści czytelnie, zasoby książkowe oraz umożliwia korzystanie z literatury w formie cyfrowej. Na obszarze uczelni znajdują się również wiele boisk sportowych, z których studenci chętnie korzystają. Liczne kawiarnie i restauracje wypełnione są studentami i wykładowcami. W tym studenckim Miasteczku mieszą się również akademicy, sklepy, banki, itp. Całość mieści się na obrzeżach miasta, ale jest doskonale skomunikowana z centrum komunikacją masową, tj. metro i autobusy. Również dojazd samochodem nie sprawia żadnych trudności, a duża ilość miejsc parkingowych likwiduje problem parkowania.

Fot. 11. Uniwersytat Politecnica de Valencia.
Źródło autorki

Można powiedzieć, że obszar Uniwersytetu w Walencji, to samowystarczalne miasteczko, w którym można funkcjonować, nie opuszczając jego terenu.

Inaczej wygląda to na przykład w Politechnice Szczecińskiej, gdzie większość swoich obiektów ma w centrum miasta, a odległość między obiektami nie jest duża. Jednak dwa kie-

runki zostały przeniesione i są od pozostałych w znacznej odległości. Kierunek Architektura i Urbanistyka, Wzornictwo oraz Wydział Informatyki przeniesione zostały na obszar powojenny, oddalony od pozostałych budynków Politechniki na znaczną odległość, a biblioteka główna, rektorat znajdują się w centrum.

Powojenny kompleks przy ulicy Żołnierskiej, oddalony od pozostałej części obiektów Politechniki Szczecińskiej ok. 5 km, zaletą w tym rozproszeniu obiektów jest dobra komunikacja zbiorowa i kołowa.

Sytuacja rozproszenia wyższych uczelni jest w Polsce właściwie normalna, ale na przykładzie Politechniki Szczecińskiej można byłoby podjąć odpowiednie przestrzenne decyzje, które dałyby większe korzyści. Przykładem Uniwersytetu w Walencji można byłoby, chociaż podjąć próbę skoncentrowania wszystkich form jednej uczelni, jeżeli nie na jednym obszarze, to przynajmniej położenia ich blisko siebie.

Kompleks powojenny pokazany jego fragment na fot. 6, o którym wspomniano, jest dość dużym obszarem z kilkunastoma budynkami. Niestety obiekty po byłych koszarach trafiły do różnych uczelni, co powoduje, że budynki zostały adaptowane, wyremontowane, ale obszar niezabudowany jest praktycznie niezarządzany, ponieważ tam gdzie jest wielu właścicieli, trudno jest o spójne zagospodarowanie.

Gdyby cały ten obszar został oddany jednej szkole wyższej (obojętnie jakiej) na pewno zostałaby lepiej urządzony i wykorzystany. Władze, od których zależy, kto otrzyma obiekty z „odzysku” powinny podejmując decyzje analizować wszystkie aspekty, a nie próbować zadowolić wielu, czyli budynki usytuowane na jednym obszarze rozdać kilku właścicielom.

Problem funkcjonowania Politechniki Szczecińskiej zwiększy się po połączeniu z Akademią Rolniczą w Szczecinie. Akademia ma jeszcze bardziej niż Politechnika zdekoncentrowane obiekty do niej należące. Planowane scalenie w jedną uczelnię, która ma stać się Zachodniopomorskim Uniwersytetem Technologicznym, przyniesie nowe problemy w przestrzennym funkcjonowaniu całości.

Przestrzeń przeznaczona na funkcjonowanie uczelni, poza budynkami powinna posiadać miejsca wypoczynku, możliwość uprawiania sportu, czy organizowanie różnego rodzaju imprez rozrywkowych i kulturalnych. Zagospodarowanie formami małej architektury i zieleni dopełnia dzieła przyjaznej atmosfery.

Jest to przykład, jak rozszerzają się tereny wyższych uczelni, bez przemyślanej koncepcji ich przestrzennego rozwoju. W powstających strategiach rozwoju miasta, w studiach uwarunkowań i rozwoju przestrzennego miasta, nie ma ustaleń dotyczących przyszłościowego rozplanowania tych placówek. Może potrzebne byłyby plany, które przewidywałyby rozwój całych miast, porządkujące i przedstawiające docelowy rozwój obszarów zurbanizowanych.

Podsumowując, czy obiekty danej uczelni powinny być skupione czy rozproszone? Według mnie koncentracja obiektów wyższej szkoły jest korzystniejsza od dekoncentracji. Możliwość powstania miasteczka uniwersyteckiego sprzyja integracji, w szczególności studentów różnych kierunków studiów. Ułatwia kontakt z nauczycielami akademickimi różnych specjalności.

Współpraca między uczelnią, organami władzy, przedstawicielami sektora gospodarczego i społecznego jest zdecydowanie ułatwiona, ponieważ wiele wspólnych przedsięwzięć jest realizowanych we współpracy ze specjalistami z kilku dziedzin.

Współpraca wyższych uczelni z sektorem działalności gospodarczej coraz bardziej się umacnia i rozwija. Obecnie nowe technologie i osiągnięcia w dziedzinie rozwoju gospodarczego coraz częściej opierają się na ścisłej współpracy uczelni i sektora usługowego, który jest w wielu przypadkach wspomagany finansowo przez UE.

4. Podsumowanie

Problematyka rozmieszczenia przestrzennego obiektów szkół wyższych jest bardzo istotna, ponieważ jak opisano powyżej pełnią one kluczową rolę w wielu dziedzinach życia. W tym przypadku istotne jest znalezienie odpowiedniej przestrzeni, w której mogłyby poszczególne uczelnie się rozwijać. Dopiero nowe miejsce narzuci znalezienie nowej formy zabudowy.

BIBLIOGRAFIA:

- Czekiel-Świtalska E., 2007, Wirtualny model Szczecina w galerii wojewody. Sztuka a polityka. „Przestrzeń i forma” nr 9, Wyd. hogben, s. 2004-214.
- Popławski B. 2007, Nierównomierność i koncentracja. www.forumakad.pl/archiwum/2007/01/39_nierownomiernosc_i_koncentracja.html
- Strona internetowa: 2007.ps.pl serwis pracowników, Sukces szczecińskich naukowców.

O AUTORZE:

Autorka zajmuje się tematyką związaną z planowaniem miejscowym, a w szczególności powiązania jego ze skutkami ekonomicznymi ich uchwalania. Praca naukowa obejmuje również przestrzenne analizy formy zabudowy i zagospodarowania terenu. Zawodowo pracuje w IAiPP PS, jest kierownikiem Zakładu Urbanistyki, Planowania Regionalnego i Zarządzania. Sporządza miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, opracowania prognoz finansowych skutków uchwalenia planu oraz zajmuje się projektowaniem architektonicznym.